

Філософія

УДК 101.8

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17309409>

Діалог як форма соціальної онтології у філософії комунікації

Захарчук Андрій Васильович,

аспірант, кафедра ЮНЕСКО з наукової освіти,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,

Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0004-9463-7172>

Свідло Тетяна Миколаївна,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4418-0109>

Сторожик Марина Іванівна,

викладач кафедри філософії, Національний технічний університет

України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-6412-5182>

Прийнято: 24.09.2025 | Опубліковано: 10.10.2025

***Анотація.** Метою дослідження є аналіз діалогу як фундаментального елементу соціальної онтології у межах філософії комунікації, з'ясування його сутнісного статусу, значення для формування соціальної реальності та практичного потенціалу для подолання комунікативних бар'єрів, розвитку*

моделей соціальної взаємодії та формування стійких соціальних практик у сучасному суспільстві. У роботі застосовано комплексну методологічну практику, що поєднує теоретичний аналіз, порівняльне оцінювання класичних і сучасних філософських джерел, огляд міждисциплінарних засад, зокрема концептуальне моделювання процесів соціальної комунікації та їхнього впливу на практичні сфери діяльності. Результати дослідження показують, що діалог є багатовимірним механізмом, що інтегрує когнітивні, оцінні, конативні та прагматичні компоненти, забезпечуючи ефективний обмін значеннями, етичну координацію, усвідомлену взаємодію та колективне ухвалення рішень. Встановлено, що практичне застосування діалогічних принципів сприяє підвищенню рівня взаєморозуміння, розвитку толерантності, зміцненню соціальної згуртованості та формуванню адаптивних стратегій у складних організаційних, міжособистісних та міжкультурних контекстах, зокрема воно стимулює конструктивне розв'язання конфліктних ситуацій. Наголошено, що діалог стимулює розвиток рефлексивних компетенцій учасників взаємодії, даючи змогу критично переосмислювати власні припущення, враховувати альтернативні погляди, виробляти колективні смисли та спільно будувати комунікативні моделі для досягнення ефективних результатів. Крім того, результати демонструють, що впровадження діалогічної парадигми у навчальні, організаційні та управлінські практики забезпечує подолання комунікативних бар'єрів, оптимізацію соціальної взаємодії та сприяє формуванню адаптивних і стійких соціальних систем. Отже, діалог є не лише теоретичною категорією, а й практичним інструментом, що значною мірою впливає на соціальні процеси, етичну відповідальність, когнітивне та культурне збагачення, стабільність комунікативних практик у сучасному глобалізованому суспільстві.

Ключові слова: соціальна взаємодія, комунікативні бар'єри, рефлексивні компетенції, етична відповідальність, соціальна згуртованість, адаптивні стратегії, багатовимірний діалог.

Dialogue as a form of social ontology in the philosophy of communication

Andrii Zakharchuk,

PhD student, UNESCO Chair in Science Education, Ukrainian State University
named after Mykhailo Drahomanov, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0004-9463-7172>

Tetiana Svidlo,

Doctor of Philosophy, Assistant Professor, Department of Philosophy, National
Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-4418-0109>

Maryna Storozhyk,

Teacher of the Department of Philosophy, National
Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-6412-5182>

Abstract. *This study aims to analyze dialogue as a fundamental element of social ontology within the framework of the philosophy of communication, to determine its ontological status, its significance for shaping social reality, as well as its practical potential for overcoming communicative barriers, developing models of social interaction, and fostering resilient social practices in contemporary society. The study employs a comprehensive methodological approach that combines theoretical analysis, comparative evaluation of classical and contemporary*

philosophical sources, review of interdisciplinary approaches, and conceptual modeling of social communication processes and their impact on practical spheres of activity. The results demonstrate that dialogue functions as a multidimensional mechanism, integrating cognitive, evaluative, conative, and pragmatic components, thereby ensuring the effective exchange of meanings, ethical coordination, conscious interaction, and collective decision-making. It is established that the practical application of dialogical principles contributes to enhancing mutual understanding, fostering tolerance, strengthening social cohesion, and developing adaptive strategies in complex organizational, interpersonal, and intercultural contexts, while also stimulating constructive conflict resolution. The study emphasizes that dialogue promotes the development of participants' reflexive competencies, enabling them to critically reconsider their personal assumptions, consider alternative perspectives, generate shared meanings, and jointly construct communicative models to achieve effective outcomes. Moreover, the findings indicate that implementing the dialogical paradigm in educational, organizational, and managerial practices ensures the overcoming of communicative barriers, optimization of social interaction, and supports the formation of adaptive and resilient social systems. Thus, dialogue is not only a theoretical category but also a practical instrument that significantly influences social processes, ethical responsibility, cognitive and cultural enrichment, as well as the stability of communication practices in contemporary globalized society.

Keywords: *social interaction, communicative barriers, reflexive competence, ethical responsibility, social cohesion, adaptive strategies, multidimensional dialogue.*

Постановка проблеми. У філософії комунікації діалог дедалі частіше розглядається не лише як засіб обміну інформацією, а як форма соціальної онтології, що визначає способи співіснування людей і структурування

соціальної реальності. Водночас у наукових дослідженнях недостатньо системної практики осмислення його онтологічного статусу, оскільки більшість робіт зосереджені на мовних, психологічних чи соціальних аспектах, залишаючи поза увагою фундаментальні засади діалогу як способу буття.

Актуальність теми дослідження зумовлено сучасними викликами: кризою довіри, соціальною поляризацією та комунікативними бар'єрами у глобалізованому світі. Діалогічна парадигма може бути основою для розроблення моделей взаємодії, що ґрунтуються на взаємному визнанні, співучасті та відповідальності. З огляду на це дослідження діалогу як форми соціальної онтології є значущим для розвитку філософії комунікації та пошуку шляхів подолання актуальних соціокультурних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасної наукової літератури у сфері комунікаційних та діалогічних практик дає змогу виокремити низку основних тенденцій. Л. А. Лім [1] досліджує онтологічні засади комунікативних механізмів, наголошуючи на фундаментальній ролі комунікації у формуванні соціальної реальності. В. І. Аксьонова [2] звертає увагу на онтологічні та аксіологічні засади міжкультурної комунікації, підкреслюючи важливість інтеграції культурних цінностей у процеси трансформації науково-інформаційного простору. У дослідженні О. Л. Слободянюк [3] розглянуто освітній діалог як основний чинник формування соціального інтелекту майбутніх педагогів, що підкреслює значущість комунікації для розвитку професійних компетенцій. О. М. Чальцева [4] аналізує діалогічність у публічному процесі та її роль у соціальній інтеграції, акцентуючи на взаємозв'язку між публічними практиками та ефективністю комунікаційних стратегій. О. В. Скалацька [5] вивчає діалог як форму комунікації та соціальної інтеграції, підкреслюючи його значення для координації колективних дій. У спільній праці М. П. Плахтій та Т. В. Сулятицької [6] запропоновано філософський аналіз комунікації як

онтологічної структури суспільства, вказано на багатовимірну природу діалогу та його здатність забезпечувати етичну координацію й колективне ухвалення рішень. Своєю чергою О. М. Рубанець [7] наголошує на практичному вимірі науки, де діалог є інструментом координації знань та ухвалення рішень у різних сферах діяльності. Н. Петрук та О. Гапченко [8] досліджують етичні аспекти наукової діяльності, акцентуючи на діалогічній взаємодії як засобі забезпечення моральної відповідальності. Психологічні механізми комунікації розглядають Л. О. Калмикова, Г. В. Калмиков та Н. В. Харченко [9], наголошуючи на багатосторонньому мовленнєвому процесі та його ролі у розвитку міжособистісних взаємодій. Водночас Л. І. Шлєіна та О. В. Зімонова [10] аналізують комунікацію як феномен управлінської діяльності, підкреслюючи її значення для ефективного функціонування організацій. В. Білик, В. Шпильов та В. Мовчан [11] вивчають наукові комунікації як частину наукового процесу та їхню роль у забезпеченні ефективності пізнавальної діяльності. О. Касіяненко [12] акцентує на документній комунікації в освітньому середовищі, що забезпечує структурованість інформаційних потоків. Соціальну комунікацію як важливу передумову успішного здобуття освіти досліджують Л. А. Семак та О. І. Піддубцева [13], підкреслюючи її вплив на формування компетенцій. О. Федотова та В. Кудлай [14] розглядають роль інформаційних технологій у підтримці ефективного управління організаціями, де діалог є основним компонентом координації процесів. В. Піщанська [15] підкреслює значення інтернет-простору для формування медіакультури особистості, що сприяє розвитку комунікативних навичок і адаптивності у цифровому середовищі. Разом ці дослідження демонструють комплексну практику аналізу діалогу як багатовимірного механізму соціальної взаємодії, здатного подолати комунікативні бар'єри, сприяти соціальній інтеграції, розвитку толерантності та формуванню ефективних моделей взаємодії у різних контекстах сучасного суспільства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростання наукового інтересу до теми діалогу, низка його аспектів наразі залишається недостатньо розкритою. Насамперед потребує уточнення онтологічний вимір діалогу, що у більшості досліджень розглядається лише через окремі комунікативні, соціальні чи психологічні інтерпретації. Це призводить до теоретичної фрагментарності й не дає змоги повною мірою виявити діалог як фундаментальну форму соціального буття.

Водночас важливою нерозв'язаною проблемою є методологічне обґрунтування діалогу в умовах сучасних трансформацій, зокрема цифровізації комунікацій, зростання глобалізаційних процесів та ускладнення соціокультурних взаємодій. Наявні практики здебільшого не враховують цих викликів, що знижує їхню пізнавальну функцію.

Крім того, відчутним є недостатність емпіричних досліджень, що б сприяли перевірці теоретичних принципів у прикладних сферах: політиці, освіті, медіа чи міжкультурній взаємодії. Це обмежує можливості практичного використання діалогічної парадигми для подолання соціальних перешкод та розвитку моделей співіснування.

Дослідження покликане заповнити ці прогалини, уточнюючи онтологічний статус діалогу, розробляючи оновлені методологічні засади та окреслюючи можливості його практичного застосування в умовах сучасних соціокультурних викликів.

Формулювання цілей статті (визначення завдання). Метою статті є комплексне осмислення діалогу як форми соціальної онтології у філософії комунікації. Для досягнення мети дослідження окреслено такі завдання:

1. Уточнити онтологічний статус діалогу та розкрити його значення для формування соціальної реальності.
2. Окреслити методологічні засади дослідження діалогу в умовах сучасних соціокультурних трансформацій.

3. Визначити практичний потенціал діалогічної парадигми для подолання комунікативних бар'єрів і розвитку моделей соціальної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Онтологічна основа комунікативних процесів значною мірою визначається наявними культурними формами. Комунікаційна сфера створює середовище, у якому люди не просто існують, а активно залучені до соціальних зв'язків та взаємодії. У такий спосіб людське життя конституює культуру як складну духовну систему, насичену символічними значеннями та текстами [1, с. 256].

Європейська культура сприйняла ці знання з великою зацікавленістю та протягом багатьох століть сприяла розвитку здатності суспільної думки функціонувати у соціокомунікативному просторі, позбавленому емоційних уявлень. Водночас якщо існує «справжнє» буття, земне життя є «несправжнім» і, відповідно, вимагає трансформації, що наближає його до світу «істинного». Соціальні утопії, що наповнюють соціокультурну історію Заходу, були ментальним відображенням прагнення до цього «справжнього» буття. Перетворення земного життя відбувалося через трансформацію міжкультурних комунікацій двома основними шляхами. Перший був спрямований на практичні, зовнішньо речові аспекти: релігійні обряди, державний устрій, соціально-економічні практики. Це шлях бунтів і революцій, що передбачав усунення «несправжнього» та створення на його основі «істинного світу рівності, справедливості, волі та братерства». Другий шлях полягав у внутрішньому перетворенні духовно-морального світу людини. Ті, хто обрав цей шлях, спрямовували зусилля не на зміну державного чи соціально-економічного устрою, а на саморозвиток і переосмислення власного внутрішнього життя [2, с. 147].

У філософії комунікації важливим є не лише сам акт діалогу, але й інтелектуальна здатність його учасників гнучко адаптуватися до нових смислів та нестандартних ситуацій. Саме інтелектуальна мобільність дає змогу

уникати комунікативних бар'єрів, знаходити ефективні рішення в умовах невизначеності та формувати стратегії подолання кризових ситуацій у процесі діалогу [3, с. 39].

Діалогічність є підґрунтям узгодження інтересів між політичними діячами, без якого неможливе функціонування дискурсивної демократії. Лише відкрита дискусія сприяє висловлюванню інтересів, визначенню орієнтації та ідентичності всіх учасників взаємодії й легітимізації влади. Багатоплановість діалогу охоплює: обмін когнітивними елементами (інформація, знання), оцінними компонентами (думки, судження), конативними аспектами (бажання, прагнення, цілепокладання, вольові інтенції), прагматичними міркуваннями (способи дії, методи та ресурси для розв'язання спільних проблем) та прогностичними припущеннями [4, с. 90]. Саме завдяки такій структурі діалог набуває значення не лише індивідуального акту комунікації, а й ширшої соціальної практики, що вивчає соціальна філософія. Вона здатна виконувати інтеграційну роль, поєднуючи різні концепції та практики, адже дискусійність і діалогічність є її визначальними особливостями. Крім того, історично пошук істини тісно пов'язувався з діалогом: у культурі стародавніх цивілізацій він часто здійснювався саме через дискусії, а в Стародавній Греції особливе значення надавалося вмінню сперечатися та обстоювати власні позиції. Невипадково саме діалектика, що охоплює мистецтво діалогу, бесіди та суперечки, була значущою серед методів пізнання [5, с. 202].

У період Нового часу комунікація вже не пов'язувалася з мистецтвом слова або емоційно-чуттєвим сприйняттям світу, як це було в епоху Відродження, а формувалася під впливом специфічних розумових чинників. Від Декарта до Гегеля простежується домінування раціоналістичної практики взаємодії розуму та сфери почуттів, що відобразилося у піднесенні розуму та зменшенні значення чуттєвої сторони людської діяльності. Відмова від культурно-комунікативних зв'язків з традицією та авторитетами минулого

була особливою рисою нової європейської культури. Загалом ставлення Нового часу до комунікації ґрунтувалося на необхідності звільнення від усіх зовнішніх впливів, що розглядалося як передумова правдивого пізнання [6, с. 95]. У сучасний період глобально-світоглядних трансформацій, пов'язаних із новим ціннісно-смісловим наповненням ідей космоцентризму та екології, очевидно, що обмеження наукового аналізу лише технологічним детермінізмом значно звужує його вплив на соціальний контекст. Методологія і технології як інструменти досліджень підвищують ефективність наукової роботи, проте не розкривають справжній потенціал науки щодо формування світогляду та ціннісного впливу на суспільні процеси відновлення [7, с. 80].

Діалог як форма соціальної взаємодії є основним елементом конституювання соціальної реальності та визначення структури міжособистісних і колективних зв'язків. В історико-філософському контексті його розгляд зосереджувався у двох основних площинах: по-перше, як спосіб досягнення істини та взаєморозуміння між суб'єктами, по-друге, як механізм формування соціальних норм і ціннісних орієнтацій. У сучасній соціальній філософії діалог набуває онтологічного статусу, оскільки він не лише відображає соціальні взаємодії, а й самостійно конститує соціальну реальність, формуючи структуру суспільних відносин, ідентичностей та колективних уявлень.

Онтологічне осмислення діалогу передбачає розгляд його як базового способу існування людини у світі соціальних зв'язків. Діалог не є випадковою комунікативною практикою, а структурним елементом соціального буття, що визначає можливості взаємного пізнання, обміну цінностями та спільного конструювання соціальної дійсності. У цьому контексті його онтологічна значущість полягає в тому, що через діалог соціальні акти набувають змісту, а взаємодія є фундаментальною для розвитку суспільних процесів. Теоретично діалог як онтологічна категорія передбачає інтеграцію когнітивних, етичних,

прагматичних та символічних аспектів взаємодії. Когнітивний рівень охоплює інформаційний обмін, знання про соціальні процеси та узгодження уявлень про світ; етичний рівень – формування норм поведінки та принципів взаємоповаги; прагматичний – реалізацію дійових стратегій та практичних рішень; символічний – створення смислових структур і культурних кодувань (табл. 1). Таким чином, діалог є складним багатоплановим механізмом, що поєднує індивідуальні та колективні виміри буття, сприяючи формуванню цілісної соціальної реальності.

Таблиця 1

Основні аспекти діалогу та їхня онтологічна значущість

Аспект	Зміст	Соціальна функція
Когнітивний	Обмін інформацією, знаннями, уявленнями	Узгодження соціальних уявлень, створення колективного знання
Етичний	Формування норм та принципів взаємоповаги	Легітимація соціальних норм, підтримка довіри
Прагматичний	Планування дій, вибір стратегій, координація	Реалізація колективних рішень, розв’язання соціальних проблем
Символічний	Створення смислових структур, символів, культурних кодів	Конструювання культурної ідентичності та соціальної пам’яті

Джерело: власна розробка авторів

Особливу роль діалог відіграє у конститутивному процесі суспільних норм. Через взаємодію індивідів у публічному просторі формуються соціальні інститути, визначаються етичні стандарти та закріплюються колективні цінності. Діалог не просто відображає наявні норми, а і є засобом їхнього створення та легітимації. Це особливо притаманно демократичним суспільствам, де дискусійний процес дає змогу різним соціальним групам брати участь у формуванні правил спільного життя та визначенні пріоритетів розвитку.

Ще одним важливим аспектом є функція діалогу у процесі соціальної інтеграції (табл. 2). Через регулярну комунікацію та взаємодію індивіди засвоюють колективні цінності, формують спільні ідентичності та виробляють механізми взаємного регулювання поведінки. Це уможливлює функціонування

суспільства як цілісної системи, де індивідуальні інтереси інтегруються у загальні цінності, а конфліктні ситуації розв'язуються шляхом консенсусу.

Таблиця 2

Вплив діалогічної взаємодії на соціальну структуру та інтеграцію

Сфера взаємодії	Приклади діалогічних практик	Соціальний результат
Політична	Публічні обговорення, дебати, громадські слухання	Узгодження інтересів, легітимація влади, підвищення соціальної довіри
Освітня	Дискусії, семінари, проектна робота	Формування критичного мислення, соціальна кооперація, розвиток колективної компетенції
Культурна	Мистецькі об'єднання, міжкультурні форуми	Вироблення спільних цінностей, збереження культурної ідентичності
Соціальна	Громадські ініціативи, волонтерські рухи	Інтеграція різних соціальних груп, зниження соціальної поляризації

Джерело: власна розробка авторів

Важливим у визначенні онтологічного статусу діалогу є усвідомлення його ролі у формуванні «соціальної реальності як процесу». Соціальна реальність не є статичною категорією; вона постійно перебудовується у процесі взаємодії, де діалог є основним механізмом координації, регуляції та конструювання соціальних смислів. Здатність діалогу конституювати нові форми соціальної реальності робить його центральним елементом соціально-філософського аналізу, оскільки він впливає на структуру інституцій, ієрархію цінностей і комунікативні патерни суспільства.

Таким чином, уточнення онтологічного статусу діалогу дає змогу розглянути його не просто як комунікативну практику, а як базовий спосіб соціального буття, який конституює соціальну реальність на когнітивному, етичному, прагматичному та символічному рівнях. Його значення для формування соціальної реальності полягає у здатності поєднувати індивідуальні інтереси з колективними, створювати структуру соціальних

норм та цінностей, зокрема забезпечувати механізми інтеграції різноманітних соціальних груп у єдине ціле.

Парадигма комунікативної філософії охоплює не лише базові методологічні засади аналізу соціальної реальності, а й усвідомлення ролі моральних норм та цінностей у всіх аспектах людського життя. Основною метою цієї філософії є визначення універсальних умов для досягнення порозуміння, дослідження змісту етичних норм і цінностей та обґрунтування моральної відповідальності спільноти за власні вчинки [8, с. 40].

Основною ознакою комунікаційного процесу є прагнення його учасників не лише взаємодіяти, а й впливати один на одного з метою досягнення взаєморозуміння. Для цього комунікатор (адресант) спрямовує свої повідомлення таким чином, щоб вони впливали на емоції, почуття, поведінку та свідомість співрозмовників (адресатів). Ефективність такого впливу можлива лише за умови використання спільної та зрозумілої всім мови, єдиного розуміння комунікативної ситуації, чіткої експлікації комунікатором власних смислів через мовлення й адекватного їхнього сприйняття та інтерпретації адресатами [9, с. 32]. У сфері управління комунікація – важливий і динамічний процес, що безперервно розвивається у відповідь на сучасні виклики та нові можливості. Дослідження акцентують на багатоманітності практик та актуальних тенденціях, що відображають трансформації як у практиках управління, так і в теоретичних моделях [10, с. 133].

Сучасні соціокультурні трансформації зумовлюють необхідність переосмислення методологічних засад дослідження діалогу, оскільки традиційні практики не завжди адекватно відображають динаміку міжособистісної та міжкультурної взаємодії. Дослідження діалогу в умовах соціокультурних змін потребує інтеграції методів філософського, соціологічного та психологічного аналізу, що дає змогу комплексно оцінювати взаємозв'язки між індивідуальними цінностями, колективними нормами та

суспільними інституціями (табл. 3). У цьому контексті методологічне підґрунтя передбачає поєднання теоретичних та емпіричних засад, що забезпечують глибоке осмислення комунікативних практик та сприяють прогнозуванню їхніх наслідків для соціальної інтеграції, формування колективних ідентичностей та стабільності соціальних структур. Значущим є врахування культурного контексту, особливостей соціальної пам'яті та традицій, що визначають специфіку комунікації у різних соціальних групах. Системна практика аналізу діалогу забезпечує його вивчення не лише як засобу передачі інформації, а як активного механізму становлення соціальної реальності та формування смислів, через що відбувається взаємодія суб'єктів у суспільстві. Тому методологія дослідження має враховувати різномірний характер комунікативного процесу та інтегрувати якісні та кількісні методи збирання й аналізу даних, що гарантує комплексне відображення багатопланової природи сучасного діалогу.

Таблиця 3

Основні методологічні практики та їхні значення для дослідження діалогу в умовах соціокультурних трансформацій

Методологічна практика	Основна мета	Значення для дослідження діалогу
Філософська	Осмислення онтологічної та етичної природи діалогу	Визначає фундаментальні принципи взаємодії та моральної відповідальності учасників
Соціологічна	Аналіз соціальних структур та комунікативних практик	Виявляє вплив соціальних норм і колективних цінностей на процес діалогу
Психологічна	Дослідження когнітивних, емоційних та поведінкових аспектів взаємодії	Забезпечує розуміння внутрішніх механізмів сприймання та реагування учасників діалогу
Емпірична	Збирання й аналіз конкретних даних про комунікативні процеси	Дає можливість оцінити реальні результати взаємодії та ефективність комунікаційних стратегій

Джерело: власна розробка авторів

Таким чином, методологічні засади дослідження діалогу мають ґрунтуватися на комплексному поєднанні філософських, соціологічних і

психологічних практик, інтегрувати теоретичні й емпіричні методи, враховувати сучасні соціокультурні трансформації. Це забезпечує всебічне осмислення діалогу як механізму формування соціальної реальності та розвитку колективних смислів у сучасному суспільстві.

У сучасних умовах наукова комунікація набуває особливого значення через стрімкий розвиток суспільства, адже вона є обов'язковим компонентом освітнього середовища, а її роль у суспільних процесах важко переоцінити. Поява нових технологій вимагає наявності комплексної, високоорганізованої та ефективно реалізованої комунікаційної стратегії, що здебільшого спрямована на досягнення стратегічних цілей та формує нові параметри комунікативних процесів [11, с. 32]. Наукова комунікація є ефективною лише за наявності зворотного зв'язку, тобто реакції реципієнта на отримане повідомлення. Зацікавленість аудиторії визначається численними чинниками: сутність проблеми, актуальність наукової ідеї, доступність інформації, час і місце публікації, тираж видання, мова та стиль викладу матеріалу. Зворотний зв'язок може виявлятися через цитування, посилання, рецензії, відгуки, написання оглядів, рефератів, статей, та інтеграцію ідей автора у відповідну наукову дисципліну як базового знання [12, с. 15]. Соціальна комунікація є підґрунтям, на якому формується та ефективно функціонує професійна команда. Вона забезпечує взаєморозуміння, прозорість і раціональне управління, що сприяє підвищенню продуктивності, гармонійному розв'язанню завдань і досягненню успішних результатів у будь-якому проєкті [13, с. 338].

В умовах цифрової трансформації діалог як форма соціальної онтології набуває нових вимірів. Використання інформаційних технологій є не лише інструментом обміну даними, а й середовищем для створення і підтримки комунікативних відносин. Оцінювання того, наскільки технології сприяють справжньому діалогу, здатному забезпечити взаєморозуміння та співтворення

смислів, є важливим завданням [14, с. 331]. Проте інтеграція цифрових практик у комунікативний простір супроводжується низкою викликів: від різноманітності практик формування діалогічних стратегій до етичних ризиків у використанні медіа. Це ускладнює створення стійких моделей діалогу, орієнтованих на довіру та відкритість. З огляду на це актуальним є розроблення адаптивних комунікативних форм, удосконалення цифрових платформ для взаємодії та акцент на етичних принципах, що гарантують справжню діалогічність [15, с. 404].

Діалогічна парадигма комунікації – центральний механізм подолання комунікативних бар'єрів та розвитку моделей соціальної взаємодії у сучасному суспільстві (табл. 4). В умовах глобалізаційних трансформацій, цифровізації та культурної різноманітності взаємодія між суб'єктами соціальної діяльності є дедалі складнішою, що визначає необхідність пошуку ефективних засобів забезпечення взаєморозуміння. Діалог у цьому контексті це не лише спосіб обміну інформацією, а й інструмент конституції соціальної реальності, формування колективних смислів, забезпечення конструктивної взаємодії та зменшення ризиків конфліктів. Його практичний потенціал визначається здатністю створювати простір для відкритого обговорення, врахування різноманітних поглядів та активного залучення всіх учасників до процесу ухвалення рішень.

Таблиця 4

Оцінювання практичного потенціалу діалогічної парадигми для подолання комунікативних бар'єрів та розвитку соціальної взаємодії у різних контекстах

Контекст взаємодії	Основні комунікативні бар'єри	Роль діалогічної парадигми	Очікувані результати
Міжособистісна взаємодія	Непорозуміння, емоційні конфлікти	Створення умов для активного слухання та емпатії	Поліпшення взаєморозуміння та зменшення конфліктів

Контекст взаємодії	Основні комунікативні бар'єри	Роль діалогічної парадигми	Очікувані результати
Командна робота	Різні професійні ролі, відмінність цінностей	Узгодження цілей, обмін знаннями та досвідом	Підвищення ефективності роботи та координації
Організаційна комунікація	Ієрархічні бар'єри, формальні канали	Відкритий обмін інформацією, залучення усіх учасників	Збільшення прозорості, підвищення участі в ухваленні рішень
Міжкультурна взаємодія	Культурні відмінності, мовні бар'єри	Моделювання взаємодії з урахуванням культурного контексту	Сприяння інтеграції та уникненню конфліктів

Джерело: власна розробка авторів

У практичній площині діалог сприяє формуванню таких соціальних навичок: як здатність до активного слухання, толерантності, аргументованого відстоювання власної позиції та прийняття альтернативних поглядів. Водночас він стимулює розвиток емпатії та соціальної чутливості, що особливо важливо у міжособистісній взаємодії, роботі в командах і управлінні проектами. Діалогічна парадигма дає змогу трансформувати потенційно конфліктні ситуації у конструктивний процес спільного розв'язання проблем, де різні інтереси узгоджуються через взаємне обговорення та обмін аргументами.

Діалогічна парадигма здатна зменшувати різні види комунікативних бар'єрів та сприяти розвитку ефективних моделей соціальної взаємодії, адаптованих до специфіки конкретного контексту. У сучасних умовах застосування цієї парадигми є особливо актуальним для організацій, що працюють у багатокультурному середовищі або зазнають швидких змін технологічного і соціального характеру.

Системне впровадження діалогічної парадигми передбачає інтеграцію її принципів у навчальні, організаційні та управлінські практики. Це означає розроблення спеціалізованих тренінгів та програм підвищення комунікативної компетенції, що сприяють ефективній взаємодії учасників у складних соціальних середовищах. Водночас необхідно створювати інструменти

оцінювання діалогічної ефективності, що забезпечують контроль змін у рівні взаєморозуміння, якості обміну інформацією та здатності до колективного ухвалення рішень.

Висновки. Проведений аналіз доводить, що діалогічна парадигма є ефективним інструментом подолання комунікативних бар'єрів та розвитку моделей соціальної взаємодії у різних контекстах – від міжособистісних і командних до організаційних та міжкультурних. Вона забезпечує створення умов для відкритого обговорення, врахування різноманітних поглядів, активного залучення всіх учасників до процесу ухвалення рішень та формування спільних смислів.

Впровадження діалогічної парадигми сприяє підвищенню продуктивності соціальної взаємодії, розвитку емпатії, толерантності та аргументованого обстоювання власних позицій, що є важливими для конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій. Діалог є механізмом інтеграції різних соціальних груп, формування довіри та забезпечення прозорості в ухваленні рішень, стимулює розвиток когнітивних і соціальних компетенцій учасників взаємодії. Практичний потенціал діалогічної парадигми проявляється у можливості моделювання комунікаційних процесів, що дає змогу передбачати та зменшувати ризики непорозумінь, підвищувати ефективність обміну інформацією і смислами та забезпечувати досягнення колективних цілей. Системне використання діалогічних принципів у навчальних, організаційних та управлінських практиках сприятиме формуванню стійких, адаптивних та інтегративних соціальних моделей, що відповідають викликам сучасного суспільства. Отже, впровадження діалогічної парадигми є не лише теоретично обґрунтованим, а й практично необхідним етапом для розвитку ефективної соціальної взаємодії, подолання комунікативних бар'єрів та зміцнення соціальної інтеграції у сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Лім Л. А. Онтологічні основи комунікативних механізмів. *Культурологічний альманах*. 2025. № 2. С. 255–260. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.2.30>.
2. Аксьонова В. І. Онтологічні та аксіологічні засади міжкультурної комунікації в умовах трансформації науково-інформаційного простору. *Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства* : матеріали V Міжн. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених (Одеса, 25–26 трав. 2023 р.). Одеса: ПНПУ, 2023. С. 146–150. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/items/84610ff3-db86-4137-b388-f5f14a198821> (дата звернення: 28.09.25).
3. Слободянюк О. Л. Освітній діалог як чинник становлення соціального інтелекту майбутніх педагогів : дис. ... д-ра філософії. Тернопіль. 2024. 362 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/32732> (дата звернення: 28.09.25).
4. Чальцева О. М. Діалогічність акторів публічного процесу як показник демократичності системи. Український кейс в умовах війни. *Відновлення України у повоєнні часи: виклики, стратегічні пріоритети, ресурсне забезпечення, потенціал майбутнього розвитку*: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 10-11 жовтня 2024 р.). 2024. С. 90–93. URL: <https://jrupp.donnu.edu.ua/article/view/16504/16396> (дата звернення: 28.07.25).
5. Скалацька О. В. Діалог і дискусія в історії філософського пізнання: еволюція мислення. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. № 45. С. 202–207. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/45_2023/35.pdf (дата звернення: 28.07.25).

6. Плахтій М. П., Сулятицька Т. В. Комунікативна природа людського буття. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 37. С. 94–102. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/37_2022/15.pdf (дата звернення: 28.07.25).
7. Рубанець О. М. Наука у вимірі практичної філософії. *Наука та наукознавство*. 2025. № 1(127). С. 76–85. DOI: <https://doi.org/10.15407/sofs2025.01.075>.
8. Петрук Н. К., Гапченко О. В. Етичні виміри наукової діяльності. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 35. С. 39–43. URL: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i35.1092>.
9. Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Харченко Н. В. Психологія комунікації: наукові пошуки. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2024. Т. 35 (74), № 2. С. 30–35. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/2_2024/8.pdf (дата звернення: 28.07.25).
10. Шлєіна Л. І., Зімонова О. В. Комунікація як феномен в управлінні. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного ун-ту ім. Д. Моторного (економічні науки)*. 2024. № 3(52). С. 130–136. DOI: <https://doi.org/10.32782/2519-884X-2024-52-13>.
11. Білик В., Шпильова В., Мовчан В. Наукові комунікації як стратегічний напрямок інновацій в освіті. *Вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького*. 2024. № 2. С. 31–37. URL: https://eprints.cdu.edu.ua/6416/1/Вісник_2-2024_Оригінал-макет_new-31-37.pdf (дата звернення: 28.07.25).
12. Касіяненко О. Документна комунікація наукової діяльності в освітньому середовищі. *Молодий вчений*. 2023. № 1 (113). С. 14–18. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-113.1-4>.
13. Семак Л. А., Піддубцева О. І. Соціальна комунікація як важлива передумова успішного здобуття вищої освіти. *Наукові записки. Серія:*

Філологічні науки. 2024. № 208. С. 335–339. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-48>.

14. Федотова О., Кудлай В. Місце інформаційних технологій у процесі забезпечення ефективного управління організаціями. *Moderní aspekty vědy: LI. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.*, 2024. С. 323–340. URL: <http://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/7988> (дата звернення: 28.07.25).

15. Піщанська В. Інтернет-простір як середовище формування медіакультури особистості. *Fine Art and Culture Studies*. 2025. № 1. С. 399–407. DOI: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-56>.